

ZÁRÓ BESZÁMOLÓ

Az Istállós-kői-barlang ásatásának folytatása és a Bükk-Aurignaci kérdése című 2004-2007 futamidejű OTKA-pályázatról

A T 046892-es nyilvántartási számú „Az Az Istállós-kői-barlang ásatásának folytatása és a Bükk-Aurignaci kérdése” című pályázat megvalósításához az eredetileg megcélzott 9 000 ezer, majd a megítélt 6 000 ezer Ft helyett 4 250 ezer Ft állt rendelkezésre.

Kutatási projektünk támogatásáért a magam és a program résztvevői nevében is szeretnék őszinte köszönetet mondani.

Természetesen, a tervezettől nem kis mértékben eltérő finanszírozási keret az eredeti célkitűzések ésszerű redukálását követelte meg.

Ez a racionalizálás elsősorban az ásatások számát és időtartamát érintette. Erre vonatkozóan a költségterv 3.3. pontjához eredetileg is egy pótnyilatkozat csatolására került sor, az „egyéb költségek részletezése” címen (lásd a Kutatási szerződés 5. sz. mellékletet).

Az ásatások közül két barlangban sikerült a korábbi kutatások újraértékelését lehetővé tevő feltárást végeznünk:

- 2004-ben és 2005-benkét alkalommal az Istállós-kői-barlangban;
- a Miskolc-Alsóhárom határában nyíló Herman Ottó-barlangban, 2005 őszén és 2006 nyarán;

E feltárási munkák az eredeti pályázati célkitűzések revíziós programjához – a rétegtani-kronológiai és régészeti revíziót tekintve – kielégítő eredménnyel járultak hozzá. Különösen vonatkozik ez a Bükk-Aurignaci radiometrikus, ^{14}C korhatározási adataink számottevő bővítésére.

Ezt az tette lehetővé, hogy a Témavezető az OTKA pályázattal párhuzamosan bekapcsolódott két nemzetközi ^{14}C korhatározási programba. Ezek egyike a William Davies PhD (Southampton-i Egyetem) munkatársának éppen 2004-2007 között végzett „The chronology of the Aurignacian in Eastern Europe; the changing distribution of modern humans in the environmental context” című kutatási programja. Ennek révén közel tíz új ^{14}C korhatározást sikerült elvégezni az Istállós-kői-barlang Aurignaci I. és II. kultúrrétegéből. Magyarországon először nyerhettünk így – a közös program révén – ^{14}C koradatokat az istállós-kői-barlangi rénagancsból készült két lándzsahegyre. Ezen kívül az egyedülálló, eddig ismeretlen korú, miskolc-tapolcai emberi nyakszirtcsont ^{14}C koradatát is sikerült meghatározni. Az 1930-as évek elején az egykori Görömböly-Tapolcai kőfülkében talált emberi maradványról kiderült, hogy

30 000 B. P. korával Európa egyik legrégebbi *Homo Sapiens* maradványának tekinthető, s a Bükki-Aurignaci II.-höz tartozó régészeti leletanyaghoz kapcsolódik.

Ugyancsak a Témavezetőnek sikerült az OTKA programmal párhuzamosan Prof. Marcel Otte (Liège-i Egyetem) segítségével ^{14}C adatokat korhatározni a Herman Ottó-barlang, illetve a Szeleta-barlang aurignacinak tekintett leletanyagának abszolút korhatározásához.

Az OTKA programot szerencsésen egészítette ki a Miskolci Egyetem ma Őstörténeti és Régészeti Tanszékén (a korábban Ős- és Ókortörténeti Tanszék) dolgozó Dr. Mester Zsolt egyetemi docens által vezetett 2006-2007-évi „Comparaison des comportements techniques et du subsistence des *Neandertaliens* et des *Homo Sapiens* en Hongrie et en France (transition Paléolithique moyen/ Paléolithique supérieur)” című Tét program/BALATON, FR - 45/2005) is.

E kollaborációkkal bővült OTKA program végeredményeként a következő rétegtani, őslénytani és régészeti vizsgálatok, illetve kutatások elvégzését sikerült teljesíteni:

- a Bükki-Aurignacien kőiparának techno-tipológiai revíziója (Dr. Ringer Árpád tanszékvezető egyetemi docens, Miskolci Egyetem): Istállós-kői-barlang, Peskő-barlang, Szeleta-barlang, Görömböly-Tapolca-sziklafülke, Balla-völgyi kőfülke;
- a Bükki-Aurignaci csontipara (Dr. T. Dobosi Viola, Magyar Nemzeti Múzeum),
- összehasonlító technológiai kutatók (Dr. Mester Zsolt, egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem);
- kovakő nyersanyagok vizsgálata (Dr. Szakáll Sándor tanszékvezető, egyetemi docens, Miskolci Egyetem);
- szedimentológiai analízisek (Magyar Állami Földtani Intézet);
- őslénytani vizsgálatok (Dr. Kordos László Igazgató, Magyar Állami Földtani Intézet)

Az OTKA kutatások eredményét két, a Témavezető által 2005-ben, illetve 2007-ben Miskolcon szervezett nemzetközi konferencián vitathatták meg.

2005-ben a miskolc-avasi őskőkori kovabányák feltárásához kapcsolódva, Miskolc Megyei Jogú Város támogatásával rendeztük meg „Az őskőkori kovabányászat: Miskolc-Avas-Tűzköves” című konferenciát, amelyen William Davies és Daniel Richter PhD, a bükki-aurignaci új ^{14}C korhatározási eredményeiről tartott előadást, s amely a Miskolci Egyetem nemzetközi, őstörténeti kiadványában, a *Praehistorának* a 6. számában jelent meg: *The impact of TL Dating of burnt stone on the chronology of the Middle to Upper Paleolithic transition in Central and Eastern Europe*, 2005. vol. 6. p. 85-90);

2007-ben a Szeleta-barlang kutatása kezdeteinek 100. évfordulója alkalmából a Miskolci Egyetem Őstörténeti és Régészeti Tanszéke és A Szeleta Kultúráért Közalapítvány

együttműködésével került sor a „Szeleta Workshop” című nemzetközi konferencia megrendezésére.

Ezen az angol William Davies PhD és az ukrán Jurij Demidenko PhD tartott a Bükk-Aurignacient is érintő előadásokat:

- Dating a type site: fitting Szeleta Cave into its regional chronometric context;
- Aurignacien in Eastern Europe. The Aurignacien relation to Early Upper Paleolithic industries with leaf shaped points in Eastern and Central Europe.

Az OTKA program keretéhez kapcsolódóan Dr. Mester Zsolt 2005-ben és 2006-ban vett részt nemzetközi konferenciákon Franciaországban, ahol a kutatások eredményeiről tartott előadást:

- Pour continuer les investigations sur les gisements classiques en Hongrie: les grottes Szeleta et d’Istállóskő. Congrès de Centenaire: Une siècle de construction du discours scientifiques en Préhistoire. Avignon, 2007. 239-248. a témakörben megjelent publikációja

Az OTKA-kutatásba bekapcsolódott két külföldi résztvevő közül Prof. Janus K. Kozłowski (Jagello Egyetem, Krakó) a vállalt programrészben, az andornaktályai Zúgó-dűlő lelőhelyének feldolgozását Dr. Mester Zsolttal teljesítette. Erről írt tanulmányuk, „Un nouveau site du Paléolithique supérieure dans la région d’Eger (Nord-est de la Hongrie)” címen a Praehistoria 4-5. számában jelent meg 2005-ben (Praehistoria, Vol. 4-5. 109-140).

Az epiaurignaci lelőhely geoarchaeológiai feldolgozását a Témavezető Dr. Hevesi Attila egyetemi tanárral (Miskolci Egyetem, Környezet és Természetföldrajzi Tanszék) végezte el és publikálta a Praehistoriának ugyanebben a számában: The Geoarchaeological Studies of the Site „Zúgó-dűlő” at Andornaktálya (Praehistoria, Vol. 4-5. 141-144).

Sajnos a Zágrábi Egyetemről Prof. Ivor Karavanić nem tudott részt venni az OTKA-programban.

Külön területe volt az OTKA kutatásokban Szolyák Péternek, a Témavezető PhD-hallgatójának munkája a Herman Ottó-barlang reinterpretációjáról, illetve a miskolci Harsányi úti elágazásnál feltárt lelőhely és a Herman Ottó-barlang köiparánakösszehasonlító technológiai értékeléséről.

E témából többszerzős tanulmány jelent meg a miskolci Herman Ottó Múzeum évkönyvsorozatában: „A Herman Ottó-barlang és a Herman Ottó-kőfülke paleolit leletanyagának revíziós lehetőségei” címmel. A munka szerzői: Ringer Árpád – Szolyák Péter – Kordos László – Regős József – Heizlmann Kinga. HOM Évk. XLV. 5-23.

A BALATON és OTKA program kombinálásával 2007 december 10.-étől 19.-ig a Témavezető Párizsban tanulmányúton vett részt, az Aurignaci-kultúra összehasonlító vizsgálata céljából.

A T 046892 OTKA pályázat kutatási eredményeit – a Herman Ottó-barlang és a Harsányi úti elágazás, valamint az andornaktályai Zúgó-dűlő kivételével – a Témavezető összegezte „A Bükki-Aurignaci és a Bükki-Szeleta Kultúra” című munkájában (Akadémiai doktori értekezés, miskolc, 2006. kézirat).

2007-ben elkészült a kutatási adatok részletes számítógépes feldolgozása. Ez az adatbázis – további remény szerint – nemzetközi pályázatokhoz jól használható majd, illetve a Bükk-Aurignaci és a Bükk-Szeletai kultúra és azok kölcsönhatásainak értékelését bemutató könnyű elkészítéséhez is.

Miskolc, 008.02.08.

Dr. Ringer Árpád

témavezető, intézeti tanszékvezető

Miskolci Egyetem Őstörténeti és Régészeti Tanszék